

Pašaukimo profanacija ir apsišaukimo ontofanija: vardo transmutacija

Kęstutis ŠERPETIS

Klaipėdos universitetas

Pagrindiniai žodžiai: *apsišaukimas, autentiškumas, identitetas, pašaukimas, profanacija, transmutacija, vardas.*

Įvadas

Istorinėje ir kultūrinėje žmonijos genezėje ryškėjantis bendruomenių skaidymasis darbo pasidalijimo bei individualių gebėjimų, iniciatyvų, originalumo etc. pagrindu skatina asmens išsiskyrimą, žymimą vardu. Socialinio-kolektyvinio identiteto diferenciacija, apibūdinanti bendruomeninio solidarumo ribas, stimuliuoja asmenybės būties autonomiją ir kvestionuoja socialinio bendrabūvio integralumo vertę. Visuomeninių statusų progresija į socialinių vaidmenų dinamiką reliatyvizuoja vardo ir fenomeno, profesinio pašauktumo ir laisvo išsirinkimo tapatumus, specifiskus kiekvienos visuomenės kultūrai.

Vėlyvojoje Modernybėje apsišaukimas, įgydamas naujas prasmines intencijas, paskirtis ir dimensijas, tampa atsiribojimo nuo socialinio Viseto būdu ir individualaus identiteto paieškos legitimacija. Masinės kultūros plėtra atveria plačias kultūrinės ir technologines asmeninio per(si)vardijimo galimybes profesinės, vertybinės ir egzistencinės saviraiškos horizonte.

Informacinės visuomenės sąlygomis tradicinių identitetų erozija išlaisvina asmenybės įvaizdžio kūrimo strategijas, vardinių kodų pliuralizacijos augimą virtualiose komunikacijose ir viešosiose erdvėse. Intensyviai besiplėtojančios šiuolaikinės ženklinimo technologijos lokaliniuose (bendruomeniniuose) ir globaliniuose (masinės kultūros) tinkluose įtvirtina apsišaukimo projekcijas kaip individų unikalumo ontofaniją (eksplikaciją) atviros globalinės Būties įvairovėje įkūnijant asmeninio „ženklų“ (stigmų) universalizuojamąjį pobūdį.

Įvardytų tendencijų istorinis ir mentalinis-kultūrinis tapsmas bei realizacija skirtinguose socialiniuose, humanitariniuose kontekstuose yra pagrindinis šio straipsnio tikslas.

Įvardijimo evoliucija: nuo mito į logosą

Pagrindinė visų kosmogonijų ir etiologinių mitų fabula – perėjimo iš Chaoso į Kosmosą konfliktinis pobūdis. Esminis tikslas – Būties užvaldymas, t. y. įsibūtinimas, netgi suponuojamas kaip kūrimo aktas, atsiradimas, suprantamas kaip išsau-

kimas iš nebūties, apeliacija į Būties potencijas, įvardijimą kaip išskyrimą iš beasmenio chaoso. Imanentinė vardo paskirtis – būti visumine žinojimo ir įvaldymo forma, o pats įvardijimo aktas išreiškia ir įtvirtina Būties legitimaciją.

Šiame kontekste galima patikslinti vardų ezoterikos turinio intenciją, taip atsiri-bojant nuo popmagijos ir masinės kultūros kanalais platinamų profaninių interpretacijų. Vardų, kaip kultūros universalijų, genezė nepertraukiamai realizuojasi nuo pirmykstei sąmonei būdingo vardų kaip savybių ir funkcijų priskyrimo dievų ar demonų figūroms iki žmonių tarpusavio santykių ir veiklinės daiktinės praktikos rūšių ir formų bei virtualių simbolinės-kultūrinės raiškos būdų Vėlyvojoje Modernybėje. Tiek tada, tiek ir nūdien priskyrimo ar išskyrimo mechanizmai (ritualai) tikslingai funkcionuoja tik priimtų ir kodifikuotų įvardijimo (signifikacijos) sistemų dėka.

Implikatyviai žvelgiant, pats pasaulio kūrimas daugelyje mitų (pvz., Indijos, Biblijos ir kt.) vaizduojamas kaip nominavimo aktas. Čia Demiurgo apeliacija į beformę chaotišką nebūtį įvardijimo būdu yra kvietimas būti, tapti kažkuo, įgauti formą, prasmę, paskirtį ir pan. Pažymėtinas pastarasis aspektas: būtent įvardijimo (bendrinio ar asmeninio), krikštijimo, vardinių ir kt. dėka procedūros yra magiškai angažuotos apriboti ir „įtikslinti“ (t. y. suteikti ir koreguoti pradinį intencionalumą individo sąmonei) neapibrėžtą, beformę ir beprasmę stichiją siekiant ją pajungti ir įvaldyti.

Išorinių gamtos formų ir struktūrų kontrolė siejama su savybių ir funkcijų atribucija, lengvai identifikuojama su darbine-veikline praktika, o sąmone ir protu besivadovaujančių pažinimo ir veiklos subjektų evoliucija ir jos reguliacija asocijuojasi su kolektyvizmo ir sistemiškumo tiksliniais stimulais. Skirtingai nuo stabilų ir inertiškų materialių sistemų, socialinė kolektyvinė valia, priskirianti individams-nariams kokias nors funkcijas, vadovaujasi bendrųjų poreikių socialiniu reikšmingumu. Pradiniais socialinės evoliucijos etapais tokia nominatyvinio priskyrimo galia privalėjo ištekti iš antgamtinio autoriteto, sakralios Apvaizdos sankcijos. Šiuo pagrindu žodžio ir daikto įvairovė, išreiškiama vardu, tapdama redukuota mito versija ontologizuoja veiklos objektą – reiškinį ar darinį ir, kita vertus, reliatyvizuoja pastarojo išorines priežastines priklausomybes.

Faktiškai tai reiškia beasmenių ir bevardžių funkcijų ir jų baigtinio dalinumo perkėlimą į sąmoningai, tikslingai ir efektyviai realizuojamos veiklos sferą, kuri gali būti kryptingai koreguojama refleksijos ir socialine energija grindžiamos valios priemonėmis.

Pašauktumo fenomenas

Istoriškai pradine pašauktumo, kaip socialinės funkcijos rūšimi, tampa Tarnystė – bendruomenei, Dievui, idėjai, tautai ir t. t. Atitinkami socialiniai vaidmenys – Vado, Pranašo, Žynio (šamano) – padėjo kurti ir palaikyti socialinį visetą, įtvirtinamą šventenybės autoritetu ir jo regimais simboliais – totemais, ritualais, užkeikimais, iniciacijomis ir pan.

Pašaukimo išskirtinumas, sąlygojęs metodologinių ir istorinių figūrų žmonijos

socialinėje evoliucijoje paskirti, tiesiogiai (praeityje) ar latentiskai (modernybėje) siejamas su nepaprastai racionaliomis, mistinėmis-maginėmis ir charizmatinėmis vadovaujančių asmenų (individų) savybėmis. Šiame kontekste nesunku matyti, kad pašauktumo misija – ne tik skleisti universalias (amžinas, baigtines) tiesas, moralinius imperatyvus, rodyti išsigelbėjimo būdus, t. y. apaštalauti, bet ir įkvėpti, skatinti ir vadovauti bendruomenių, genčių, tautų, konfesijų ontinei saviteigai ir siekiams. Fundamentalistinis pasitikėjimas vadais, lyderiais, guru ir kt. pirmiausia buvo įžvelgiamas per jų kaip Apvaizdos ir žmonių pasaulio tarpininkų vaidmenis. Jau pati tiesioginio kontakto su Dievybe, protėvių dvasiomis privilegija tarnavo tokių asmenų išskirtinumo legitimavimo pagrindui.

Socialiniu-fenomenologiniu atžvilgiu pašauktumo kaip įtrauktumo į aktualią Būtį problema suponuoja keletą reikšmingų tolesniam tyrimui prielaidų. Pirmiausia pažymėtina, kad pašauktumo, kaip socialinės paskirties, realizacija – ne paties tikslo pasiekimas, bet jo atraktorius, t. y. bendruomeninė valia, priskirianti individui kurią nors užsiėmimų rūšį, ne tik nesiorientuoja į individualius polinkius, bet net pabrėžtinai juos ignoruoja (daugelis mitų ir Biblijos herojų – ryškiai (dažnai – jau nuo gimimo) deviantiniu elgesiu pasižymintys asmenys). Individo sutikimo ar saviskirties problemos nesatis tradicinėse bendruomenėse buvo sąlygota implicitiniu viso kolektyvo (tautos, visuomenės) narių lygiavertiškumo ir išankstinio universalizmo, juolab kad kiekvienas žmogus buvo inkorporuotas į giminines šeimines grandis. Savo ruožtu giminystės ryšiai iš esmės lėmė socialinės misijos imperatyvumą visai giminei (pvz., žynių, šamanų ir kt.) ir net jos paveldimumą (tęstinumą).

Antra, pašauktumo nuasmeninimas tradicinėse visuomenėse suponuoja ir pačių išrinktųjų funkcines savybes. Ne asmeniniai ypatumai, o gebėjimas atspindėti ir subendrinti kolektyvo lūkesčius ir vaizdinius, t. y. susitapatinimo su socialiniu Visetu lygis ir atsakomybės už tautą, gentį transcendentiniam Visetui suvokimo / įsisąmoninimo lygis, apibūdina religinių ir politinių lyderių galias. Tik vėlesnio, diferencijuoto išsivystymo socialiniuose dariniuose šios pašauktumo intencijos individualizuojasi ir sudaro konkrečių charakterio bruožų, būdingų šiuolaikinei dinaminei asmenybei, rinkinį.

Trečia, pašauktumo transcendentinė evoliucija *Sacrum* ir *Profanum* binarinėje opozicijoje eventualiai visada buvo komplikauta ir permanentiškai sudėtinga. Būtent jų santykių senovinėse visuomenėse raidai stabilizuoti buvo skirti specifiniai socialiniai reguliaciniai mechanizmai – šventės (saturnalijos, bakchanalijos, karnavalai).

Šiame kontekste reikšmingai išskyla civilizacinė-mentalinė Rytų ir Vakarų priešprieša: Rytų kultūrose individo gyvenimo kelias lemiamas *karmos* per visą jo žemiškosios egzistencijos laikotarpį, o Vakarų kultūrose individo likimas pripažįstamas tik kaip potencialiai laisvo išsirinkimo išdava. Rytuose ištikimybė vieną kartą įvykusiai skirčiai (pašaukimui) iškeliama į pagrindinių dorybių lygį, o Vakaruose aukščiausiu žmogaus vertinimo kriterijumi laikomas asmenybės dinamiškumas, gebėjimas keistis, inovatyvumo „instinktas“ ir pan.

Būtent todėl Vakarų civilizacijos istoriją nesunku interpretuoti *Sacrum* pertekėjimo į *Profanum* terminais (žr. E l i a d e 1997). Mitologijų studijos atvėrė prieštarų maginių-mitinių epochų mentalinę savivoką ir jos institucionalizavimo būdus, vedančius į tvarkingo, harmoningo Kosmoso-Logoso siekiamybę. Krikščioniškosios bažnyčios vaidmens kaita Europos tautų istorijoje apima beveik visą galimų Šventybės ir Pasaulietiškojo sąveikų spektrą. Bažnytinės ir pasaulietinės valdžių konfliktas, pasibaigęs pirmosios išstūmimo iš viešojo gyvenimo, valstybės ir pilietinės visuomenės perskyra, interesų grupių (klasių) įvairovės augimas, t. y. Modernybės tapsmas, ne tik nuosekliai ir negrįžtamai reliatyvizavo tradicinės visuomenės santvarą, vertybes ir prioritetus, bet ir aiškiai atskyrė ankstesnių socialinių sąveikų sferų ir veiklos būdų sampynas.

Visuomenės modernizacija ir racionalizacija reiškė ne vien tautų ir kitų bendrijų kolektyvinės misijos (išrinktumo, pašauktumo) „išstebuklinimą“ atskiriant utopijos ir realybės elementus socialinėse praktikose, bet ir šių kolektyvinių intencijų ekstrapoliavimą į individo asmeninės atsakomybės Būtyje lygmenį. Protestantizmo etika, iškėlusį pasaulietinės askezės imperatyvą, adresavo jį tiesiogiai į kiekvieno individo gyvenimo praktikos, orientuotos į tobulo saviraiškos, kaip savo unikalaus likimo, eksplikaciją, sutampančią su išankstiniu Apvaizdos planu visų žmonių, „įmestų į Būtį“, lygį. O kadangi autentiškas visavertis tikėjimas reiškiasi pačiame gyvenimo procese, veiklinėje egzistencijoje – praktikoje, darbe ir t. t., pašauktumas konkretizuojasi būtent per profesinę individo veiklą.

Pašauktumas tradiciškai buvo suprantamas kaip subjektyvaus ryšio tarp subjektų (pvz., Dievo ir jo pašaukto pranašo) nustatymas, o profesijos įvaldymas siejamas su paties individo aktyvumu. Esminiu latentiniu pašauktumo difuzijos į profesionalizmą požymiu laikytina ne tiek mokslo ir technikos pažanga Naujaisiais laikais, kiek naujo tipo žmogaus, kvestionuojančio autoritetus, ieškančio savo išskirtinio kelio gyvenime ir tikslingai bei kūrybiškai konstruojančio savo dabartį ir ateitį, kūrimas. Šiuo atveju profesija tampa asmenybės saviteigos priemone ir jos autentiškumo *condition sine qua non*. Savo ruožtu transformuojasi, t. y. tampa ambivalentiškas, egzistencinių ir motyvacinių pašaukimo vertybių izomorfizmas – išrinkimo ir išsirinkimo, ištikimybės ir spontaniškumo, tarnystės ir saviteigos ir t. t.

Tačiau nei industrinės visuomenės tapsmas, nei ją ideologiškai grindžiantis Apšvietos projektas neatmetė pašauktumo apskritai, bet: 1) redukavo jo teologinę dedamąją unifikuodamas ir supaprastindamas religinių kultų vykdymo procedūras, įtraukdamas į konfesinę veiklą eilinius narius pasauliečius ir kt.; 2) inicijavo pagrindinių visuomenės valdymo ir viešosios įtvarkos sferų sekuliarizaciją, biurokratizaciją, centralizaciją ir t. t., pareikalavo iš tarnautojo pirmiausia profesinės kompetencijos, subordinacijos ir disciplinos vietoj nevaldomo spontaniškumo, neprognozuojamo inovatyvumo ir nepamatuotų kūrybinių iniciatyvų.

Pašauktumo aura išliko aukštųjų profesijų ir vadinamųjų „laisvųjų menų“ užsiėmimų socialinės ir vertybinės legitimacijos „arsenale“. Tradicinės Naujųjų laikų istorijos schema iš esmės tapo sisteminiu karvedžių, politikų, rašytojų (vėliau ir mokslininkų) veiklos ir jos pasekmių / reikšmės visuomenei, tautai aprašinėjimu.

Taip tarsi pabrėžiamas laisvai besivystančios ir beribės Istorijos, kuriamos iškilių asmenybių intelekto, valios, originalumo, raidos pobūdis.

Tokia interpretacija akcentuoja ne tik klasikinį Apšvietos projekto postulatą apie racionalią visuomenę, tvarkančią savo likimą, bet pabrėžia anksčiau priskiriamų Apvaizdai sakralinių, pamatinių galių ekstrapoliavimą į individo (asmenybės) lygmenį. Iš principo pašauktumo neveikia nei išsilavinimas, nei turimų žinių kiekis ir kokybė, nes pašauktumo atraktorius tiesiogiai išteka iš unikalios asmenybės prigimties savybių konfigūracijos. Net ir esant ryškiems emociniams ir intelektiniams gebėjimams pašauktumo raiškos temai svarbesnė psichosomatinė sfera, esanti kaip pasąmoninė-motyvacinė jos matrica. Todėl problema ne tai, ar išsilavinimas reikalingas / nereikšmingas pašauktajam, o tai, kad reikia tokio lavinimo, kuris skatina atradimą kelio, vedančio į unikalios ir vertingos asmenybės būtį (pvz., aprašytą Hermannu Hesse' *Stiklo karoliukų žaidime*). Šiuo atžvilgiu pašauktumas interpretuojamas kaip savotiškas *atpažinimas*, t. y. kaip autentiškos paskirties Būtyje ir pasaulyje identifikavimo procesas.

Pašauktumo profanavimo, t. y. jo redukcijos į profesionalizmą, instrumentinį pasaulietiškumą ir masinės kultūros stereotipų „separacija“ kaip aktualių ir produktyvių perskyrų nustatymas numato tam tikrų pašauktumo struktūrinių determinantų ir intencionalumų akcentavimą.

Išskyrus tai, kad pašauktumu nūdien nominuojamos religinių kultūrų, pedagoginio ugdymo ir „laisvųjų menų“ (t. y. kūrybinės) profesijos, svarbu atsižvelgti, kad pati pašauktumo suvoktis pagilėjo ir tapo lankstesnė visuomeninei sąmonei atsiri-bojus nuo transcendentinių įtakų ir iškėlus prigimties pirmumą. Šiame kontekste pašauktumas suprantamas kaip atraktorius, viršūnė, kurioje koncentruojasi ir difunduoja aukščiausios ontologiniu lygmeniu (t. y. labiausiai išsivysčiusios, brandžios) savybės, polinkiai ir charakterio bruožai. „Šaukimas“ neišteka iš Dievybės, o tampa atliepimu savo prigimčiai, ryškėjančiai ontologiniame autentiškos Būties horizonte.

Jei tokio imanentinio dvasios judėjimo (evoliucijos) eiga – ne fliktuojančios realybės kaprizas, deviacija, tai galima pagrįstai suponuoti jo genealogiją – ištakas, etapus, jų specifiką bei autonomijos ir pakankamumo fiksaciją skirtingose istorinės tikrovės dimensijose. Joje, atmetant Apvaizdos veiksnį, skirtini du galimi atskaitos taškai:

1) *nuo paties adepto* – jo pasaulėjautos ir pasaulėžiūros, įsitikinimų ir t. t. Šios jutiminio ir loginio-konstruktivistinio pasaulio ir aplinkos pažinimo ir įsisavinimo formos, būdai sąlygoja asmenybės ir tikrovės, individo ir kolektyvo ryšių, santykių ypatybes bei savo adekvačios vietos juose įžvalgą, paiešką ir atradimą (arba susvetimėjimą);

2) *nuo visuomenės* atveriamų ir teikamų galimybių – socialinės-profesinės įvairovės, sociumo poreikių ir paties individo socialinių, kultūrinių ir intelektinių gabumų, kuriems realizuoti susiklosto priimtinos sąlygos. Šiuo atveju reikšminiais veiksniais tampa individo imanentinių savybių – labilumo, adaptyvumo, komplementiškumo, kita vertus, – sociumo skatinamų motyvacijos, karjeros, prestižo-statuso preferencijų suderinamumo problemos.

Svarbiausi šios srities elementai – profesinio orientavimo lygio ir aprėpties, švietimo ir specializacijos sistemų, visuomeninės kultūros lygio ir kiti klausimai. Aplinkoje, formuojamoje objektyvių išoriškų ir formalių įtakų-impulsų tinklą, individas gali jausti potraukį, bet negeba jo nusakyti ir refleksuoti racionaliu ir pragmatiniu lygiu bei apskaičiuoti, kiek visuomenės turimi resursai (t. y. jos sukauptas socialinis kapitalas) atitinka jo svarbiausias intencijas, vaizdinius ir lūkesčius. Tokias situacijas tam tikru lygiu koreguoja Valios veiksnys, stimuliuojantis ir kryptingai atrenkantis perspektyvius vaizdinius ir ekspektacijas bei sprendžiantis, kurie iš jų bus realizuoti (ontologizuoti), įkomponuoti į visuomeninį visetą adekvataus savo asmenybės lūkesčių ir troškimų eksplikavimo pagrindu.

Autentiškumo struktūravimas

Adekvatus asmenybės autopozei gyvenimo būdas sutampa su filosofinėje antropologijoje ir personologijoje pateikiamais autentiškos būties (egzistencijos) apibūdinimais. Kaip ir pačios asmenybės tapsmas, autentiškumo išgyvenimas atsiranda kaip asmenybės gyvenimo stiliaus etapinės evoliucijos išdava. JAV kultūrinės ekologijos tyrinėtojas S. Maddi skiria tris autentiškumo plėtros etapus: estetizmą, idealizmą ir individualizmą, kurių nuoseklus pertekėjimas brandina stabilias vertybines moralines orientacijas bei reakcijas į visas įmanomas gyvenimo situacijas (M a d d i 1968, 3).

Tačiau šių etapų turinio formavimas gali įvairuoti: tai gali būti, pvz., tėvų elgsenos mėgdžiojimas, vadovavimasis gyvenimo patyrimu, sąmoningas etinių imperatyvų propagavimas ir pan. Kaip brandaus prasmingumo kūrimo išdavą autentiškumą apibrėžia Viktoras Franklis. Būtent prasmės realizavimo procese glūdi ir paties žmogaus saviraiška: ne kažkokio idealaus ar tobulo būvio, bet universalaus visos aplinkos, būties, pasaulio atžvilgiu, t. y. peržengiant savo individualybės ribas (savotiškai atsiduodant pasauliui arba, kaip teigia Heidegeris, įsisąmoninant „būtį-link-Mirties“).

Tai lemia atsiribojimą nuo visų hierarchijų ir gradacijų, iš išorės apibrėžiančių ir rikiuojančių visus reiškinius, santykius, poelgius ir t. t. Tačiau ir šiame sistemintame ir formalizuotame pasaulyje visada egzistavo alternatyvos – priešingi būdai ir priemonės, gimstantys savo pašaukimą realizuojančių individų veikloje (F r a n k l 2005, 29). Kadangi žmogus apskritai reiškiasi būtent per veiklą, jo autentiškumas išskyla taip ir tiek, kiek jo veiklos pobūdis sutampa (difunduoja) su prigimties atraktoriais – giliaisiais pilnatvės pajautos, išgyvenimo siekiais, t. y. veikla virsta asmenybės į(si)prasminimų sfera ir eventualių reikšminių (viešų ir individualių) situacijų asmenybės dispozicionavimo pagrindu.

Galima konstatuoti, kad:

1. Autentiškumas – ne kokia nors atskira asmenybės savybė ar charakteristika, o savotiškas jos pozicijų, požiūrių ir vertinimų modulatorius, dvilypis „giroskopas“, harmonizuojantis tiek pasaulio, būties, tiek paties žmogaus, asmenybės interaktyvius sąlyčius ir sąveikas.
2. Filosofiniu-ontologiniu požiūriu, žmonijos atsiradimas šiame pasaulyje – tai

įmetimas į beprasnę Visatą, kurią patys žmonės ir privalo įprasminti išstumdami joje dominuojantį Chaosą / nihilizmą. Šiuo tikslu kiekvienas žmogus kuria savo gyvenimo projektą pagal svarbiausius savo egzistencijai poreikius ir vaizdinius. Pažymėtina, kad tokio projekto legitimacija (t. y. būdas apsisaugoti nuo subjektyvizmo ir fatališkų klaidų ieškant savojo gyvenimo kelio) priskiriama išorinėms ar antgamtinėms jėgoms – Apvaizdai, Dievui, Fatumui, Sociumui. Todėl sau suteikiame savotišką indulgenciją dėl atsakomybės „permetimo“ už savo gyvenimo projektą neva objektyvioms aplinkybėms... Kiekvienas žmogaus projektas – tai apsisprendimas, kurio spektras potencialiai begalinis ir priklauso nuo kriterijaus ir vektorių pasirinkimo. Galima pateikti pavyzdinę JAV psichologo ir rašytojo I. J. J. klasifikaciją:

- vienus žmones per gyvenimą veda keršto troškimas, stimuliuojamas gyvenime tyrančios neteisybės totalumo;
- kiti, apimti nevilties, siekia ramybės ir atsižadėjimo, linkdami į eskapizmą;
- treči siekia turto, sėkmės, galios, tiesos – valdžios;
- kai kurie siekia transcendencijos, tampa darboholikais ar aukoja gyvenimą kitiems žmonėms ar Dievui;
- dar kiti gyvenimo prasmingumą išvelgia ir vadovaujasi tarnystėje, saviraiška ar kūryba (Y a l o m 2006, 16).

3. Kadangi tiek pasaulį, Būtį, tiek individą, asmenybę charakterizuoja evoliucijos tapsmas, neproduktyvu remtis vienareikšmiu vienos iš tokių būsenų abstrahavimu. Autentikos prasmingumas daugialypėje tikrovėje veikia kaip konkreti forma, turinti skiriamąjį ženklą, vardą, reikšmę. Kasdienės realybės ir sveiko proto inercija reikalauja aiškaus ir baigtinio (stabdančio begalinę refleksiją) apibrėžtumo. Suprantama, kultūrinės evoliucijos metu skirčių, ženklų ir nominacijų erozijos reliatyvizacija ir formalizmas juos pergrupuoja ar perprasmina, netgi jei išlieka ankstesnė forma, turinio elementų ir pan.

Ontologiniu lygmeniu autentiškumo refleksija tampa nepaliaujama virtine signifikacijų ir nominacijų, jų verifikacijų ir falsifikacijų, restauracijų ir inovacijų. Autentiškumas kaip pašauktumo (sekuliariaja prasme) substratas suponuoja ne tik pasitikėjimą savo imanentine dispozicija ir Būties visavertiškumo potenciala, bet ir atvirumą tam, kas nauja, kūrybišką savo išsirinkto kelio sampyną su realybės atveriamomis galimybėmis formuojant visavertės būties kokybę kaip vaizdinio ir savivaizdžio simbiozę.

Pašaukimas ir įvardijimas

Šiuolaikinė informacinė revoliucija, atvėrusi faktiškai begalinę „ženklų visatos“ perspektyvą, demonstruoja galimų nominacijų ontologinės infliacijos neišvengiamybę. Tačiau tai neatmaino ryšio tarp įvardijimo kaip pažinimo – įvaldymo ir kreatyvumo (įbūtinimo apskritai). Mitologinėje retrospektyvoje tai reiškia, kad atsiradimas, gimimas, t. y. ontologinis „prasidėjimas“, suprantamas kaip pašaukimas (iškvietimas, šaukimas) vardu. Šiuo atžvilgiu vardas yra minimizuotas mitas ir savotiškas „eidosas“ (t. y. daikto, reiškinio esmės) triggeris, inicijuojantis esmės

natūralizaciją Būtyje. Vardo ir daikto vienovė, sąlygojanti jų tarpusavio virsmą, lėmė ne tik praktinės magijos atsiradimą apskritai, bet ir savarankiškos „prasmių visatos“ atsiradimą kaip daiktų užvaldymo visa apimančią prielaidą.

Pavadinimo suteikimas daiktui ne tik legitimuoja paties suteikiančiojo demiurginges galias, bet ir eventualiai „užprogramuoja“ patį objektą – daiktą, santykį, individą. Pirmiausia tai reiškia visų įvardijamų daiktų, procesų, santykių dualizaciją, perskyrą į Savo ir Svetimo opozicijas numatant, pirmu atveju, socialumą, kultūrą, žmonių kolektyvą kaip vardo modusus, antru atveju – stichijas, virsmus, neapibrėžtumą, nenatūralumą, t. y. anapusinį pasaulį, kur bet kokia personifikacija tik sąlyginė, imitacinė ir apsimestinė.

Šių pusių sąlytis lemia atgamtiškumo suvokties ambivalentinį pobūdį: tai ir šventenybė, ir kažkas nežmogiška, baisu ir nesuvokiama (pvz., todėl šios srities fenomenų apibūdinimas (įvardijimas) perkeliamas į tabu sferą ir pakeičiamas pravarde arba vardo modifikacija. Savojo sfera atribojama nuo Svetimo keliamų pavojų, o jo implikuojamas reikšmės kenksmingumas pašalinamas „pažeminant“ jų autentiškumo prasminį krūvį, t. y. vartojant perkeltinę prasmę. Toks požiūris aprėpė ne tik mitologines pabaisas, demonus, velnius, bet ir nūdienos etiketuose ir deontologinėse praktikose priimtą ligų, mirties tiesioginių sampratų vengimą, juos pertvarkant ar pakeičiant sutartinėmis metaforomis. Šiuo atžvilgiu „politiškai korektiška“ pozicija atspindi gilią ir išplėtotą manipuliacijos vardais ir pavadinimais jau pirmąsiose maginėse epochose tradiciją siekiant sutvarkyti chaotišką aplinką ir nukreipti norima linkme įvykius ir procesus, sustiprinti ar sumenkinti poveikį reiškiniams ir sąryšiams visose veikla ir praktiniu sąlyčiu aprėptose būties srityse arba nuslėpti, užmaskuoti bendruomenės ar individo nepageidaujamą būvį.

Todėl pašaukimas kaip įbūtinimas, t. y. eksplikacija Būtyje, išitraukimas į jos ryšius, santykius, procesus numato reiškinių atskyrimą įvardijimo būdu ir jo vietos tose struktūrose charakteristiką. Kita vertus, pats Būties ambivalentiškumas per žmogiškosios sąmonės refleksiją inicijuoja nepalaujamai besiplečiančią adaptacijos, pasipriešinimo, imitavimo ir kt. reagavimo į šias egzistencines kontroversijas strategijų įvairovę. Mitologinis-maginis kultūros istorijos klodas liudija, kad įvardijimo, kaip sudėtinės ženklų sistemos komponento, dinamiškumas yra izomorfiškas reiškiniams, įvykiams tautų ir visuomenių evoliucijoje, tolydus socialinėms, religinėms, politinėms transformacijoms ir turi ryšį su aplinka, kurioje individai realizuoja savo egzistencines ir perspektyvines potencijas.

Įvardijimo ritualų, iniciacijų, apeigų sakralumo ir sekuliarumo dinamizmas, neatsilūgstantis nuo mitologinės praeities epochų iki vėlyvosios Modernybės laikų, sąlygoja socialinio-semiotinio kultūros konteksto atgimimą. Dabar būtent ši vardo hipostazė, t. y. socialinio žymeklio reikšmė, tampa svarbiausia socializacijos priemonė tiek kultūrine, tiek asmenine prasmėmis.

Pagoniški ir antikiniai vardų teikimo ritualai iš esmės buvo suponuoti vyraujančios mitologinės pasaulėjautos ir Likimo (fatumo) magijos, sąlygojamų pasaulio (Kosmoso) įtvarkos. Monoteistinis nominavimo procesas mažiau suvaržytas ir sąlygojamas laisvos Kūrėjo išmonės ar tikslų, t. y. jo subjektyvios, nepermanomos

valios sprendimų. Todėl biblinių vardų įvairovė ir egzotiškumas išreiškia Dievo prielankumo arba išpėjimo, pamokymo ar bausmės išrinktajai tautai ir jos vadams, pranašams ir herojams „prezumpcijas“. Čia jau nėra fatališkos Likimo jėgos „slėgio“, o vyksta savotiškas dialogas su viršesne jėga bei reali galimybė pakeisti ankstesnį verdiktą, skirtą individui ar tautai dėl jų veiksmų, poelgių ir pan.

Reikšminga, kad svarbūs tautos ar individo gyvenimui pokyčiai ir transformacijos siejasi su jų pervardijimu, tad ir su jų likimo persimainymu, pvz., kovojęs su Dievu biblinis Jakovas gauna Izraelio vardą, Abramas Dievo nurodymu tampa Abraomu. Naujajame Testamente Jėzus pervardijo apaštalą Simoną į Petrą, o jo įkvėptas krikščionių persekiotojas Saulius persivadino Pauliumi ir t. t.

Reikšminės vardų transmutacijos Biblijoje atskleidžia (sukuria) esminį kultūrinį personologinį precedentą: žmogus neturi išankstinės lemties, o Dievo valia neturi galutinio ir neapskundžiamo verdikto pobūdžio. Jei žmogus teisingai suvokia ir pasirenka savo tarnavimo aukščiausiosioms jėgoms, idėjoms, vertybėms būdus, t. y. atranda savo paskirtį Būtyje, jis gauna ir naują vardą (arba garbingą pravarde, garbės vardą ir pan.).

Vėlesnėse bažnytinėse doktrinosse vardų reikšmė išvelgiama: 1) jų simboliniame kapitale, vienijančiame visos bendruomenės gyvenimą ir 2) jų transistorizme: didžiųjų istorinių ir šventųjų vardų kultas ir sutapatinimas su jais vardynų apeigomis turėjo užtikrinti kolektyvinės-simbolinės atminties perimamumą ir drauge – tautos ir visuomenės identifikavimąsi. Vardas susaisto individą su visuomene ir jos kultūra kaip pradinė ženklinė tolesnės socializacijos matrica. Savo ruožtu kryptingas ir nuoseklus istorinės ir kultūrinės nominavimo tradicijos tęstinumas grįžtamuoju ryšiu užtikrina socialinį perimamumą, t. y. socialinės būties visetą.

Nežiūrint į Apšvietos epochos inicijuotą europinės civilizacinės bendruomenės sekuliarizaciją ir socialinę modernizaciją, vardų kultas išliko ne tik privačioje socialinio terpeje, bet ir biurokratinės nomenklatūros registruose, valstybinėje kalbos politikoje, mokymo programose ir ideologinėse „madose“ (pvz., Didžiosios Prancūzų revoliucijos iniciatyvos, bolševikinės Rusijos neologizmai ir naujadarai, nūdienos popkultūros „žvaigždžių“ ir „herojų“ kultas ir kt.).

Tačiau būtent socialinių kataklizmų ir transformacijų laikotarpiais vardų kultūros rigidiškumas ne tik reliatyvizuojamas, bet devalvuojamas ir visas socialinės semios pagrindas. Viešojo gyvenimo intensyvėjimas iš pakraščių į centrą ima traukti anksčiau draustus, neigtus ar ignoruotus simbolius, ženklus, vardus – politines ar kriminalines pravardes ir slapyvardžius, pseudonimus ir kt. Pats nominacinių ženklų sistemos išsibalansavimas dėl savo interaktyvios sąveikos su kintančia socialine-kultūrine aplinka negali būti kaip nors vienareikšmiškai ir vertybiškai apibūdinamas, kadangi šiuose procesuose ne vien iškyla marginaliniai ir sub(kontr)kultūriniai elementai ir veiksniai, tradiciškai siejami su asocialiais gaivalais, bet ir atsiveria alternatyvaus socialumo sklaidos horizontas. Būtent šioje nelinijinėje istorinės-kultūrinės kaitos situacijoje atsirandantys nauji socialinio-vardinio kodavimo būdai ir priemonių atnaujinimas tampa esminiais tautos, kultūros / civilizacijos pokyčio stimulais: tai „natūralistinės nuostatos ir fundamentinių apribojimų, trukdančių pereiti

ti į alternatyvų socialumą ir alternatyvią realybę, įveikos: pirmas apribojimas – kūniškumo suvoktis, antras – baigtinumo refleksija“ (Т р а х т е н б е р г 2007, 84).

Besiskaidanti socialinė tikrovė visuomeninių permainų metu ne tik iškelia naujo tipo asmenybes, vadovus, lyderius ir pranašus, bet ir modernių masinės komunikacijos galimybių dėka naujai įprasmina ir sureikškina asmenybės semiosės statusą. Istorijoje ir dabartyje tokiu vienijančiu asmeniniu ženklu dažniausiai tampa vardas. Kadangi privataus ir viešojo ženklinio vardo organiško izomorfizmo šansas atsitiktinis, aktualizuojasi naujo, adekvataus aplinkybėms ir atsiveriančioms perspektyvoms vardo, simbolio, įvaizdžio deklarovimo ir nominavimo poreikis.

Apsišaukimo apologija

Platono įsitikinimas, kad daikto ir vardo esmių atitikimas turi organinį, prigimtinių pobūdį, viduramžiais tapęs Apvaizdos – dieviškosios valios raiška Būtyje ir paveldėtas „vardo filosofijos“ adeptų, ir nūdien neliko vien popmagijos dalimi. Reali antroponimų evoliucija tautų ir kultūrų raidos metu demonstruoja nemenką ir istoriškai augantį laisvo apsisprendimo „lagą“, atspindintį Aristotelio apibrėžtą ženklų ir daiktų ryšio atsitiktinumą ir nereikšmingumą.

Tiek Platono esencializmas, tiek ir Aristotelio pragmatika išreiškia ontologinių gyvenimo ir veiklos determinacijų simetriją siekiant sociumo, bendruomenės pusiausvyros, stabilumo ir išorinių / vidinių raidos veiksnių balanso. Dominuojant išorinei projekcijai lemiamą reikšmę įgyja išorės determinančių kontrolė, kurios kontekste vardas suteikiamas tėvų, bažnyčios ar pan., skirtas individo identifikacijai su socialiniu-kultūriniu Visetu ir pajungiamas jo kontrolei. Šiuo atveju vardas turi būti reikšminis, t. y. tiesiogiai siejamas su istoriniais, giminės, šventųjų vardais ir t. t.

Kita vertus, esminiu laikytinas ir individo identifikavimasis per jo santykius su *Kitais* (funkciniais vienetais, institucijomis, profesijomis ir kt.), o tai būtina socialinių vaidmenų tarpusavio atskyrimui ir tokių distancijų mastams įvertinti vengiant destraktyvaus susvetimėjimo, anomijos ir t. t.

Būtent šiame antrajame aspekte glūdi individo autonomijos ir savikūros (t. y. savivaizdžio galimybė, atsiverianti koreguojant išorinių determinacijų kontrolės rigidiškumą, t. y. koreguojant jas pagal savo išskirtinės vietos pasaulyje išgyvenimus) potencialą, prigimtinių savybių ir pašauktumo ontologizacijos galimybės, reflektyviai artikuliuojamos sociumo ir jo kultūros virsmuose.

Apskritai toks reflektyvus procesas išvelgiamas dar pirmykštėse gentyse, kai nuo gimimo duoti vardai laikomi sąlyginiais, maskuojančiais nuo galimo apkeirimo. Tik suaugus, t. y. iniciacijos apeigų metu, suteikiamas tikras (įslaptintas) vardas, išreiškiantis neva autentišką individo paskirtį aplinkoje ir bendruomenėje. Analogišką ritualą atspindi vaikų žaidimuose prisiimami vardai ar simboliniai ženklai, mokyklinės pravardės ir kt.

Visais šiais atvejais išorės kontrolė redukuojama į vidinę, artimą (pažįstamą) ir autentiškesnę individo saviraiškai aplinką. Taip savikontrolė inicijuoja ir skatina savo pasaulio ir vietos jame formavimą, įkvepiamą pirmiausia simbolių-ženkli-

nių ir diskursyvių praktikų. Tai savotiška Platono interpretacijos inversija: „Įvaldydamas jėgą, persmelktą Dieviškuoju vardu, žmogus tampa kūrėju – žodžio menininku ir iš žodžio augančio žaismingo atvaizdo autoriumi“ (С м и р н о в 2004, 152).

Individo laisvės horizonto *Limes* tampa individo autopoezės plėtos apvalkalu – savojo Ego proklamacija į išorę.

Tokio pobūdžio per(si)formatavimas pirmiausia reiškėsi tarp meno bohemos, kultivuojančios sceninius vardus, pseudonimus. Čia viešumenei skirtas vardas turi paslėpti neadekvačią publikos lūkesčiams individo nominaciją ir, kita vertus, orientuoti vartotojus į kūrėjo įvaizdžio ženklinę formą (šiuolaikinių prekės ženklų („brendų“) atmaina). Kaip šių inversinių sąveikų išdava formuojasi universalus mechanizmas, apskritai veikiantis kultūroje, kai kultūros fenomenai nominuojami tikriniais vardais – mene (kanonai, stiliai, maneros), filosofijoje (pvz., „hėgeliškasis Protas“, „kantiškasis daiktas-savyje“, „Leibnizo monada“ ir kt.), religijoje (budizmas, manicheizmas, krišnaizmas ir t. t.).

Nesunku pastebėti, kad gausybės analogiškų nominacijos procesų esmėje glūdi *apsišaukimas* kaip pašaukimo inversija, jo internalizacija autopoetinės intencijos pagrindu. Tuo vadovaujantis galima pateikti darbinę apšiškavimo formulotę: apšiškavimas – tai savojo likimo išorinės projekcijos performatavimas į vidinės autopoezės horizontą.

Apsiškavimo transmutacija

Apsimetėliai, antrininkai, apšiškavėliai sudaro nemenką teminį korpusą ne tik meninėje kūryboje, bet ir istorijoje, politikoje, religijoje ir kt. struktūrinėse socialinio grandyse. Apsiškavimas nėra vien instrumentinė kokios nors veiklos priemonė ar individualios savikorekcijos ir savireguliacijos būdas, bet iš tiesų yra natūrali ir besikeičianti socialinių ir kultūrinių vyksmų dimensija. Neatsitiktinai apšiškavimo evoliucija analogiška individo nominavimui. Šešėlio, susidvejinimo, vaidybos apskritai fenomenai dvasios kultūros raidoje reiškėsi archetipiniais žymekliais, žyminčiais tikrovės ir vaizduotės skirčių pobūdį (žr. *ИФС* 2003, 149–151, 251–255).

Šiame kontekste pažymėtina pozityvi socialinė apšiškavimo paskirtis: kadangi pagrindinis individo saviraiškos uždavinys yra jo inkorporacija į atitinkamą socialinio luomą, stratą, sluoksnį (klasę), tai tokios identifikacijos procesas vyko kaip tam tikro pavyzdžio, idealios asmenybės, profesijos atstovo modelio bruožų kopijavimas, elgsenos ir laikysenos bei mąstymo mėgdžiojimas. Tačiau tokia ganėtinai ordinarinė socialinė ir kultūrinė legitimacijos forma toli gražu neišsemia apšiškavimo esmės ir prasmės, nes tikrasis, „autentiškas apšiškavimas“ (!) orientuojasi ne į susitapatinimą, bet į išskirtinumą.

Šiuo pagrindu šiuolaikinis rusų kultūrologas I. Smirnovas konceptualiai sieja apšiškavimą su vadinamąja „vaidmenų revoliucija“, tradicinės visuomenės pagrindiniu tikslu laiko stabilumą, o sociumas struktūruotas statusų hierarchijos pagrindu. Vertikalūs jungimo būdai skiria ir griežtai identifikuoja grupes ir individus pa-

gal jų rangus, funkcijas ir autonomijos lygį. Kiekvienas statusas atskiria ir susaisto save su socialiniu Visetu padedamas atitinkamos subkultūros (simbolių, gestų, retorikos, ženklų ir t. t.), plėtojamos tarp grupės narių. Todėl čia apsišaukimas suponuoja ir tam tikros kultūrinės, ir semiotinės sistemų perėmimą, kad apskritai galėtų būti identifikuotas.

Išvysčiusiose, moderniose visuomenėse statusai virsta substratiniu sociumo klotu, fiksuojančiu nuopelnus, vertybes, ritualus, socialinius-sakralinius simbolius, o socialiniai vaidmenys išivyroja visoje socialinėje-ontologinėje visuomeninės būties raiškų erdvėje. Socialinių vaidmenų reikšmė ir poveikis glūdi ne tik jų dinamizme, bet ir jų tarpusavio sąveikos būduose. Priešingai statuso vertikalumui, socialiniai vaidmenys laikomi lygiaverčiais ir adityviais bei ekvivalentiškais vienas kitam (С м и р н о в 2001, 32).

Apsišaukėlių vaidmuo socialinėje, kultūrinėje ir politinėje istorijoje analogiškas visų avangardistų likimui, t. y. pasižymi visuotinių normų, institucijų, įstatymų pažeidėjų tikslų, orientacijų dvilypumu. Stabiliai socialinei evoliucijai ne mažiau nei anemija grėsmių kelia ir stagnacija, išstumianti visuomenę, tautą ir jos kultūrą iš civilizacinės sistemos centro į pakraščius, t. y. faktiškai iš Modernybės, dėl nepakankamo dinamiškumo, labilumo ir adekvatumo atsakant į modernios „rizikos visuomenės“ (U. Beckas) iššūkius.

Apskritai (tiek istorinių asmenybių, tiek individualių statusų įveikos) apsišaukimas vertintinas kaip sociumo struktūros transformacijos – tobulinimo transgresijos būdas. Tradiciškai stabilioje visuomenėje tokie statusų pažeidėjai pakankamai greitai neutralizuojami kaip potencialūs ar realūs socialinės destruktijos agentai, tačiau socialinių-istorinių permainų epochose augant visuomeninėms įtampoms ir didėjant sociumo entropijai pats socialinis procesas vis dažniau produkuoja tokius naujo norminimo būdus ir priemones.

Šiuolaikinis rusų personologas G. Tulčinskis, analizuodamas asmenybės saviraiškos socialinės transformacijos laikotarpius ypatybes, teigia, kad apsišaukimas kaip visuomeninių statusų ir vaidmenų performatavimo būdas gimdo specifines jo modifikacijas. Kadangi klasikiniai – radikalūs apsišaukėliai, propaguojantys ribines idėjas ir vertybes, tarsi „užbėga į ateitį“ ir todėl negali būti adekvačiai suvokiami ir priimami, naujas normas ir vaizdinius kintančioje visuomenėje akomodouoja pseudopažeidėjai – savotiški triksteriai. Jų alternatyvi ir žaislinė veikla, elgsenos variantiškumas numanomas destruktijas sušvelnina saistydami siūlomas novacijas su dominuojančia pasaulėžiūros paradigma dalinės ir neįpareigojančios jų kodifikacijos būdais. Tai atveria galimybes matyti „pažeidimuose“ naujas, originalias sociumo problemų išvalgas, sprendimo būdus, specifinius mentalinius išradimus, įveikiant tradiciniuose kontekstuose nesuvokiamas kompleksines kliūtis visuomenės ir jos kultūros atsinaujinimo kelyje (Т у л ь ч и н с к и й 1994, 127–154). Socialinių transformacijų istorija liudija, kad tokie „pseudopažeidėjai“ – dažniausiai imitatoriai, tik sušvelninantys socialinių poslinkių sukeliamas traumas, o tikrieji permainų šaukliai lieka nesuprasti pranašai, atkakliai tikėję savo pašaukimu, misija ir pan.

Įvaizdis kaip apsišaukimo legalizacija

Visuomenę pertvarkančios revoliucijos kultūros pokyčius laiko tik išvestiniu socialinės transformacijos produktu. Šiuo pagrindu netgi atsinaujinusioje visuomenėje vėl susiformuoja nauji elito sluoksniai ir socialinės masės su savomis skirtimis, diferenciacijomis ir pan. XX a. pabaigoje tampanti globaline masinė kultūra revoliucingai įveikė šį paskutinį kultūrinį ir civilizacinį barjerą, panaikino ne tik socialines hierarchijas ir politines vertikales, bet ir gilią kultūrų ir tikėjimo vertybių skirtį. Masinės kultūros visagalybė, adekvačiai atitinkanti industrinių ir informacinių technologijų formatus ir jų atveriamas kūrimo ir sklaidos, platinimo, tiražavimo ir t. t. galimybes, visiškai ir galutinai realizuoja ir užbaigia Apšvietos projekto drąsiausius lūkesčius. Kita vertus, masinės kultūros globalinė plėtra aiškintina ir jos, kaip prekės, prigimtimi.

Trečia ir esmingiausia mūsų temai masinės kultūros ypatybė – įvaizdis – dominuoja socialiniuose, kultūriniuose, politiniuose ir kt. mainuose. Įvaizdžio problema tampa ne tik įvykio, proceso, ryšio, bet ir asmenybės savivokos centru ir jos saviraiškos *conditio sine qua non*.

Įvaizdį galima apibūdinti kaip simbolinį vaizdinį, nusakantį ir perteikiantį fenomeno savitumą ir specifiškumą. Skirtingai nuo imanentinio asmenybės savivaizdžio, įvaizdis – tai orientuotų į išorę lūkesčių ir viešosios paklausos problema, formuojanti atitinkamą kultūrinį substratą – stereotipus, legendas, herojus ir t. t. Šie akcentai suponuoja esminio įvaizdžio komponento – identiškumo – problemos reviziją nūdienos pasaulyje. Postmodernistinė Apšvietos projekto kritika, demaskavusi logocentrizmą, ženkliai sumenkino platoniskąją esmės ir esaties priešpriešą. Dėl šių priežasčių dabar stebime greitėjančią anksčiau tokių reikšmingų tapatumo santykių tarp asmenybės ir tautos, valstybės istorijos ir kasdienės veiklos, profesinio, kvalifikacinio statuso ir kt. identiteto kriterijų devalvaciją. Todėl, konstatuoja G. Tulčinskis, „jei anksčiau regėjome daugiausia istorinių asmenybių ‘aukštąjį apsišaukimą’, tai nūdien apsišaukimas tampa kasdienio gyvenimo fenomenu“ (Тулчинский 1996, 178).

Tačiau tai nereiškia apsišaukimo fragmentacijos ir anihiliacijos nei istorijoje, nei kultūroje, priešingai – jo reikšmingumo plėtrą, struktūravimąsi ir savitvarką. Ankstesnėse epochose tiek pašaukimas, tiek apsišaukimas buvo reguliuojamas jau minėtų išorinės kontrolės mechanizmų ir „didžiųjų naratyvų“, o dabar regime šių logocentrinių determinacijų svarbos mūsų identitetui nykimą. Humanitarinės paradigmos „perkrovimas“ reiškia dreifą nuo logocentrizmo į laisvo pasirinkimo situatyvumą, o asmenybės savistaba reiškia pašaukimo ir apsišaukimo interaktyvaus ryšio, užtikrinančio įvaizdžių, inspiruojančių dinamiškas prasmes, užmezgimą.

JAV rusų publicistas A. Genis savo esė *Kopūsto ir svogūno paradigmos* vaizdingai perteikia logocentrizmu matuojamą kultūrinę saviraišką kaip tvirto pagrindo, ašies, „koto“ paiešką „skabant“ tarpines prasmes – lapus. Tokia platonistinė linija primena „apskritimo kvadratūros“ sprendimą. Kur kas euristiškiau dabartį reprezentuoja situacija, susiklosčiusi postmodernizmo kultūros kritikos dėka – deklaruojanč dalines prasmes galų gale (kaip lupant svogūno sluoksnius) atsiduriama prieš tuštumą. Skirtingai nuo sakralinio centro (koto, ašies), svogūno paradigmoje

tuštuma – ne prasmų kapinės, o jų šaltinis, kūrybinė tuštuma, struktūruojanti būti, suteikianti formą daiktams, leidžianti jiems funkcionuoti (Г е н и с 1997, 115).

Tokia prasmėkūros evoliucija, analogiška Turnerio „perėjimo ritualo“ studijoms – separacijai, liminalumui, reinkarnacijai, kai išorinės kontrolės instancijos ir procedūros (normos, vardai, simboliai, ženklai ir kt.): 1) detradicionalizuojamos (įprastų prasmų „sukeistinis“); 2) plėtojamas žaidybinis-modelinis eksperimentavimas su pakeistomis prasmėmis ir jų inicijuojamomis asociacijomis; 3) inicijuojamas naujų stabilų prasminių struktūrų montavimas.

Asmenybės įvaizdžio, kaip apsišaukimo, projekcija laikytina jos laisvės horizonto dydžio reprezentacija būtyje, o kaip internalios kontrolės sferos plėtra – asmenybės reflektivaus identifikavimosi pradžia vadovaujantis autentiškumo siekiamybės kriterijais. Pierre’as Bourdieu mano, kad šiuo pagrindu identiškumas traktuotinas kaip kultūrinis kapitalas, užtikrinantis stabilumą socialinės transformacijos laikmečiu personalistinės autopoezės (savikūros) būdu.

Įvaizdžių įvairovė ir kaita bei virtualumas tampa eksperimentavimo, ieškant imanentiško asmenybinio Logoso, kuris jau negali būti universalios filosofinės konstrukcija, bet atsiranda tik modernaus kultūrinio patyrimo dėka, kristalizacija. Tuo pat metu būtina atsižvelgti, kad įvaizdžiai, būdami mūsų būties regimybės veidrodžiai, apsauginės distancijos dėka pozityviai imunizuojančiais mus nuo proto ir laisvės beribiškumo paranojos, patys nėra nei autentiški, nei stabilūs. Jų paskirtis – atskleisti tradicinio pašaukimo profanavimo produktyvumą parodant individo vardinio-profesinio kodavimo (M. K. Petrovas) socialinio į(si)prasminimo ribas ir funkcijas bendruomenės struktūroje.

Vardai šiame kontekste reiškiasi kaip savotiškos matricos, freimai mentalinei ir pragmatinei adaptacijai sociume, įgūdžių, sprendimo schemų ir stereotipų perėmimo procese. Tačiau tokie siekiai nėra absoliutūs, o socialinės evoliucijos tėkmėje vis labiau reliatyvizuojasi – nuo magiškų „slaptųjų vardų“ – per statusus – į modernius socialinius ir asmeninius vaidmenis. Apsišaukimas, suprantamas kaip autentiško asmeniškumo paieška, inicijuojama kultūros prasmėkūros poreikių, tampa intersubjektyvaus ryšio tarp pašaukimo ir asmeninės laisvės ontologine išdava. Naujas vardas (naujas įprasminimas) – tai asmenybės autopoezės kulminacija, pasireiškianti per individo organiškumo Būtyje atpažinimo ir pripažinimo vienvę.

Išvados

1. Vėlyvosios Modernybės epochoje perkainojant vertybes klostosi palankios galimybės atriboti asmenybiškumą nuo pašauktumo kaip profesinės paskirties, sąlygojamos išorinių determinacijos mechanizmų.
2. Kultūros ir civilizacijos mentalumo istorija liudija profesinio-vardinio kodavimo sąlyginumą jau žmonijos priešaušryje – išskirtinę galimybę pakeisti savo likimą (istorinių asmenybių atvejai).
3. Socialinės raidos pagreitis globalėjančiame postnacionaliniame pasaulyje ir alternatyvaus socialumo plėtra atveria asmeninės laisvės horizontą ir tikslinių au-

tentiškos būties bei adekvačios jai simbolinės-ženklinės sistemos paiešką ir konstravimą.

4. Įvaizdžio reikšmingumas individo socialinio-refleksyviojo identifikavimosi gilinimui turi instrumentinį-atspindimąjį pobūdį, o jo „įstrigimas“ viešuomenės lygiu paverčia įvaizdį „brendu“ – prekės ženklu, ribojančiu asmeninio autoprojekto visavertę realizaciją.

5. Apsišaukimas personalizacijos procese vaidina stimuliuojantį identiškumą ir imunizuojantį nuo jo profanacijos masinės kultūros atraktyvume vaidmenį.

6. Autentiško vardo atradimas / išsirinkimas tampa laisvos, atsakingos ir orios asmenybės transparenčia.

Literatūra

- E l i a d e 1997 – Mircea Eliade, *Šventybė ir pasaulietiškumas*, Vilnius: Mintis.
- F r a n k l 2005 – Viktor Frankl, *Žmogus ieško prasmės*, Vilnius.
- Y a l o m 2006 – Irvin Yalom, *Mamytė ir gyvenimo prasmė*, Vilnius.
- M a d d i 1968 – Salvatore Maddi, *Personality Theories: comparative analysis*, Dorsey Press.
- Г е н и с 1997 – А. Генис, *Вавилонская башня*, Москва.
- ПФС 2003 – *Проективный философский словарь*, СПб.
- С м и р н о в 2001 – И. П. Смирнов, Самозванство, или Ролевая революция, *Журнал интерпретационного искусства*, 3.
- С м и р н о в 2004 – И. П. Смирнов, Самозванство и философия имени, *Звезда*, 3.
- Т р а х т е н б е р г 2007 – А. Д. Трахтенберг, Утопия «альтернативной социальности» и формирование информационного общества: был ли шанс у СССР?, *Медиа культура новой России*, Екатеринбург.
- Т у л ь ч и н с к и й 1994 – Г. Л. Тульчинский, *Испытание именем или свобода и самозванство*, СПб.
- Т у л ь ч и н с к и й 1996 – Г. Л. Тульчинский, *Самозванство. Феноменология зла и метафизика свободы*, СПб.

Kęstutis Šerpetis

Pašaukimo profanacija ir apsišaukimo ontofanija: vardo transmutacija

S a n t r a u k a

Pagrindiniai žodžiai: *apsišaukimas, autentiškumas, identitetas, pašaukimas, profanacija, transmutacija, vardas.*

Sociogenezeje ryškėjantis bendruomenių skaidymasis darbo pasidalijimo pagrindu skatina asmens išsiskyrimą, ženklumą vardu. Socialinio identiteto diferenciacija, apibūdinanti bendruomeninio solidarumo ribas, inicijuoja asmenybės būties autonomiją ir kvestionuoja socialinio bendrabūvio integralumo vertę. Visuomeninių statusų evoliucija į socialinių vaidmenų dinamiką reliatyvizuoja vardo ir fenomeno, profesinio pašauktumo ir laisvo išsirinkimo tapatumus.

Apsišaukimas tampa atsiribojimo nuo socialinio Viseto būdu ir individualaus identiteto paieškos legitimacija. Masinės kultūros plėtra atveria plačias kultūrinės ir technologinės asmeninio per(s)vardijimo galimybes profesinės, vertybinės ir egzistencinės saviraiškos horizonte.

Asmenybės įvaizdžio kūrimo strategijos, vardinių kodų pliuralizacija virtualiose komunikacijose ir ženklinimo technologija viešuosiuose tinkluose įtvirtina apsišaukimo projekcijas kaip individų unikalumo ontofaniją (eksplikaciją) atviros globalinės Būties įvairovėje.

Kęstutis Šerpetis

**The Profanation of the Vocation and the Ontophany of the Imposture:
The Name Transmutation**

S u m m a r y

Keywords: *authenticity, identity, image, imposture, name, ontophany, profanation, transmutation.*

Differentiation of historical societies stimulated personal dispersion on the grounds of the professional name. Social identity resolution induced autonomy of the individuality and exposed the frontiers of the collective solidarity.

The evolution of social statuses in social roles emancipated interrelations between name and profession/vocation and opened wide perspectives for the selection on personal race.

Thus imposture became a means of the individual identity legitimation. Mass culture initiated good chances for the new nominalization of the personal option in the context of self-expressions. The projection of the imposture is realised on the grounds of the images as a trademark strategies.

K ė s t u t i s Š E R P E T I S
Politologijos katedra
Klaipėdos universitetas
Minijos g. 153
LT-92294 Klaipėda
[smfdoc@centras.lt]